

אתרי צומח ברכס הכורכר השני בשרון – הרצליה ב' ויקום

גד פולק

רכס הכורכר השני בשרון מצוי בשרון במרחק של 1-2 קילומטר מחוף היס. בקטע שבין הירקון ונחל פולג מתרומם הרכס מיד ממזרח לכביש החוף. בין נחל פולג וביתן אהרון הרכס מצוי ממזרח לכביש, ומביתן אהרון צפונה שוב משנה הכביש את מהלכו והרכס מצוי ממזרחו.

מחשופי הכורכר ברכס זה אינם רציפים, ומרביתם כיום מהווים שטחי בינוי עירוניים. על הקטע הרחב ביותר של הרכס בנויים כיום שכונת רמת אביב, שייך מוניס והקמפוס של אוניברסיטת תל-אביב. הרכס נעשה צר יותר בקטע שבין אפקה להרצליה. בקטע זה מרבית שטחי הכורכר כיום במצב הרוס מבחינת הצומח, גם כאשר אינם בנויים, הרצליה ג' וכפר-שמריהו בנויים על רכס זה, ומכאן צפונה ועד לאיזור יקום – נחל פולג מכוסה הרכס בעיקר חמרה. בכניסה ליקום אפשר לראות מחצבה החושפת את הרכס לעל עומקו בעובי של כמה עשרות מטרים. שמורת "שער פולג" מייצגת את הצומח של הכורכר בקטע זה.

בקטעים שמצפון לנחל פולג מתמעטים שטחי הכורכר החשופים של הרכס והם מופיעים פה ושם בנתניה ובאיזור ביתן אהרון. שמורת ביתן אהרון היא כיום האתר היחידי של צומח טבעי על כורכר בקטעים שמצפון לפולג.

נביא כאן מידע על שני אתרים נוספים של צומח כורכר בקטע שבין הירקון ונחל-כולג – הרצליה ג' וקיבוץ יקום.

הרצליה ג'

בשכונת הרצליה ג', ליד המבנה הישן של המדרשה למורי אמנות, מצוי מחשוף יפה ובלתי מופרע של צומח טבעי על כורכר, בגבעה המשתפלת מזרחה אל המרזבה השניה שבה עובר קו מסילת הברזל. ברוב השטח ישנו כורכר קשה, עם קרקע פארארנדזינה כהה, אך מקומות עם כורכר שהתפורר מעורב בחול מצויים אף הם, במיוחד בקטעים התלולים.

תרשימי צומח שנעשו באתר מגלים חברה של קורנית מקורקפת ומתנן שעיר על גבי הכורכר הקשה. צמחים בני קילימא נוספים הנלווים אליהם הם זקנן שעיר, געדה מצויה, צמרנית הסלעים, לטמית דביקה, שרביטן ריסני ואספרג ארוך-עלים.

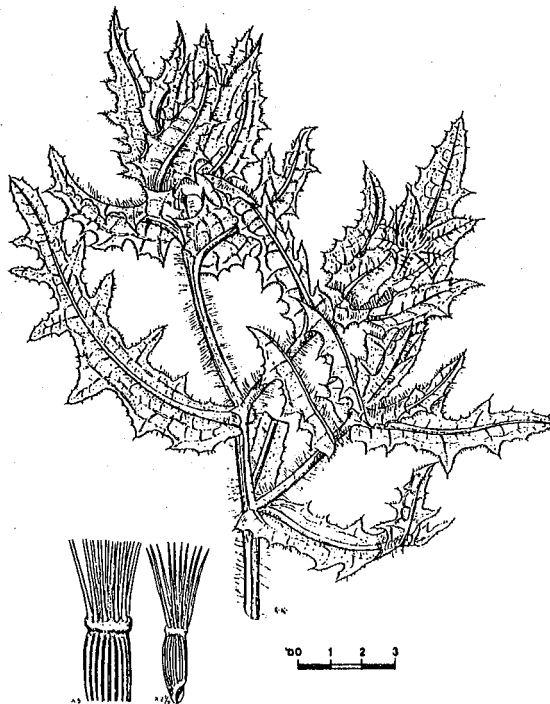
42 מיני עשבוניים נרשמו כאן בתרשים אביכל והנפוצים ביניהם הם:

עירית גדולה, אספסת החוף, שמשון מצוי, ברומית שעירה ולחך בשרני.

במדונות תלולים עם כורכר מתפורר ושטחים חוליים גדלה חברת שברק מצוי, המלווה בעיקר על-ידי זקנן שעיר, קורנית מקורקפת, קיפודן מצוי ומתנן שעיר. צחנן מבאיש מופיע אף הוא במספר פרטים מצומצם.

בגבעת הכורכר של הרצליה ג' גדלים כמה גיאופיטים כמו בן-חצב סתונוני, סתונונית היורה, זהבית שרונית, כלנית מצויה ונורית אסיה. ראויה לציון מיוחד חבצלת קטנת-פרחים, שאופיינית מאוד לסדקי סלעים בחבל ההרים, ואשר שרדה מעט גם ברכסי הכורכר של השרון.

מהצמחים הנדירים גדלים כאן מקור-החסידה תמים-העלים וקרצף מבורך. האחרון הוא מין שרוע קרוב לדרדר, הגדל בעיקר בבתות הספר של הארץ. הוא גדל גם על גבעות הכורכר במישור פלשת (רוחמה, בית-עובד) אך באיזור זה הוא נדיר מאוד.

קרצף מבורך

י ק ו ם

בשטחי קיבוץ יקום, ליד בריכת השחילה, מצוי אתר נוסף של כורכר שיש בו עניין בוטני. בגבעה קטנה זו, בנ.צ. 1357-1842 ניטעו עצי חרוב וחרבות הצומח הטבעי הינן מטושטשות במקצת בחלקים שלה. ישנם כאן כתמי שליטה של קורנית מקורקפת ושומר בואסיה. צומח טבעי ברור יותר ישנם במחשופי הכורכר במפנים הדרומיים והדרום-מזרחיים של הגבעה, שם שולט זקנן שעיר המלווה בעיקר במתנן שעיר, צמרנית הסלעים, אספרג ארוך-עלים, ארכובית שבטבטית ואטד החוף.

באתר של גבעת יקום ובכמה שטחי חמרה הסמוכים לו נרשמו כ-120 מיני צמחים, ורבים מהם בעלי עניין. שיא הפריחה בגבעה הוא בחודשי פברואר-מרס, ואז הצמח המרשים ביותר הגדל כאן הוא אירוס הארגמן, המופיע כאן בעשרות מושבות. מעט מאוחר יותר בולטים כאן הכתמים של בן-חצב יקינתוני. אולם הגיאופיט המעניין ביותר שגדל כאן הוא ללא ספק אחילוף צר-עלים שבמישור החוף גדל כיום בעיקר בגבעות הכורכר של מעגן מיכאל, ובעבר גדל גם בתל-אביב ב"גבעת הכלניות", מקום בו מתנוססים כיום בתי שיכון בבלי.

אחילוף צר-עלים נמנה על "מבשרי הסתיו" ופורח בחודש ספטמבר ללא עלים. העלים מלבלבים רק בחורף, לאחר שהפריחה הסתיימה. המתחלים הארגמניים של אחילוף צר-עלים בוקעים את האדמה, אך מרבית חלקי התפרחת מצויים מתחת לפני הקרקע. על הביולוגיה של מיני האחילוף ראה במאמרו של כח (רתם 6, 44-47). מבין הלופיים גדלה כאן גם לולינית מעובה, הפורח באביב לאחר הוצאת העלים.

גיאופיט נוסף שגדל על הגבעה הוא חבצלת קטנת-פרחים. צמח שכדרך כלל אינו שכיח במישור החוף יוצר כאן כמה אוכלוסיות יפות - זהו הקוציץ הסורי, הנפוץ למדי בבתות הים-תיכוניות של החר, במיוחד בצפון הארץ. עץ בודד של עוזרר קוצני, מליצג את הצמחייה העצית הים-תיכונית בגבעה זו.

מבין הצמחים הנדירים האופייניים לכורכר מופיע באוכלוסיות גדולות למדי מקור-החסידה תמים-העלים (ראה רשימה מיוחדת בחוברת זו). בנקי קורכר ובכיסוי קרקע קטנים מצאנו כאן גם פעמונית קטנה וולזיה אשונה. האחרון הוא צמח קטן הדומה לצפרנית בעל פרחים ורודים קטנים עם גביע ארוך ומאורך.

*

תודה לסוזי אבולעפיה מקיבוץ יקום על שדיווחה על האתר הזה.